

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE**

*Arhivă, discurs și contemporaneitate
De la practici material-discursive la difracțiile
discursivității*

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Codoban Aurel**

**Student-doctorand:
Boș Mircea Sabin**

2018

Cuprins

Introducere: Arhiva ca practică material-discursivă	4
1. Michel Foucault: arhivă și formațiuni discursive	15
1.1. Arhivă, enunț și formațiuni discursive	16
1.2. Problema „ <i>a priori</i> -ului istoric”	21
1.3. Pozitivism și etnocentrism discursiv occidental	27
1.4. Limitele „arheologie:” de la gramatizare la control mnemonic	29
1.5. Rezumat și comentarii: de la arheologie la practică discursivă critică	35
2. Arhivă și arhivare la Jacques Derrida	44
2.1. Arhivă și psihanaliză	45
2.2. Arhivă, caracter mesianic și spectralitate	50
2.3. Arhiva și pulsiunea de moarte	55
2.4. Arhivă, semne, inscripții și repetiții	60
2.5. Principiul selecției, principiul poștal și suportul material al hârtiei	64
2.6. Arhivă, teletehnologii și profesiunea universitară	68
2.7. Rezumat și comentarii: ce (poate) face arhiva derrideană	73
3. Arhiva culturală la Boris Groys	78
3.1. „Relativismul epistemologic” și economia culturală	78
3.2. Flux și agent medial—spațiul submedial	81
3.3. De la deconstrucție la suspiciune	85
3.4. Rezumat și comentarii: economia culturală și spațiul submedial speculativ	90
4. Arhiva și decolonializarea cunoașterii	100
4.1. Postcolonia, arhivele coloniale și colonialitatea cunoașterii	100
4.2. Forme alternative de istoricitate	105
4.3. Colonialitatea cunoașterii și decolonializarea arhivelor	111
4.4. Critica instituțională ca practică politică	117
4.5. De la instituții la practici critice și repolitizarea artei	122

5. Arhivă și cronopolitică	128
5.1. Cronopolitică, durată și logistică	128
5.1.1. Memorie și muzealizare, arhivă și discernământ politic	128
5.1.2. De la durată la logistică	133
5.2. Regimul contemporaneității	138
5.2.1. Politică și circulație—arhiva ca suprascriere istorică	138
5.2.2. Sistemele semiotice ale capitalismului cognitiv	143
5.2.3. Transversalism, cronopoetică tehnologică și problema compoziției	146
5.3. Trei situații temporale	153
5.3.1. Prima situație temporală: contemporanul ca ficțiune operativă	153
5.3.2. Cea de-a doua situație temporală: nostalgia contemporaneității	158
5.3.3. Cea de-a treia situație temporală: post-contemporanul speculativ ...	162
5.4. Situații arhivistice: memorie socială, forensică și arhiva difractivă	166
5.4.1. Memoria socială și arhiva: practică, suprascriere speculativă, disonanță	167
5.4.2. Arhiva—materializare forensică și difracție	174
 Concluzie: Difracții ale discursivității	 183
 Bibliografie	 188

Cuvinte-cheie: arhivă – discurs – arheologia cunoașterii – formațiuni material-discursive – spectralitate – pulsione de moarte – teletehnologii – deconstrucție – economie culturală – relativism epistemologic – spațiu submedial – colonialitatea cunoașterii – decolonizarea arhivelor – istoricitate – cronopolitică – critică instituțională – repolitizarea artei – memorie și muzealizare – memorie socială – suprascriere – contemporaneitate – ficțiune – nostalgie – post-contemporan – forensică – difracție – arhivă difractivă.

Teza de față a început de fapt odată cu cercetări inițiale asupra „muzealizării” (și a semioticii caracteristice spațiului muzeal) și „proteticului” în filosofia și cultura vizuală contemporană—două teme complexe și amplu dezbătute, în special în raport cu noțiunea de *arhivă*, rămasă întrucâtva străină unui instrumentar strict filosofic și conceptual. Această aparentă deviere nu este, totuși, întâmplătoare, câtă vreme arhiva este strâns legată atât de tema muzealizării, cât și de aceea a proteticului. Înțelegem ca sit al diferitelor conservări spațio-temporale, arhiva este co-extensivă temei muzealizării, care traversează tot mai accentuat discursul social, cultural și politic odată cu începutul anilor '80, marcând totodată trecerea de la registrul strict muzeal în domeniul vieții de zi cu zi. Autori cum ar fi Andreas Huyssen au arătat că modernizarea a dus la pierderea raționalității și la entropia experiențelor de viață stabile, pe măsură ce viteza inovațiilor tehnice, științifice și culturale a ajuns să corodeze structurile afective, reducând totodată extensia cronologică a prezentului. Din această perspectivă, atât arhiva cât și muzealizarea răspund modului în care prezentul capitalismului consumerist avansat predomină asupra trecutului și viitorului într-un spațiu sincron co-extensiv, afectând identitatea, coerența și stabilitatea subiectului contemporan. Muzealizarea este neconceptualizabilă în absența arhivei, care o precedă. Pe de altă parte, proteticul pătrunde în cultură și devine una dintre cele mai utilizate metafore conceptuale—tropii extensiei și augmentării domină discursul ingineriei, mecanicii, designului, artelor vizuale, tehnologiei sau studiilor umaniste, pătrunzând treptat și în limbajul conceptual filosofic. Proteticul devine figura unui „oportunism metaforic” (David T. Mitchell și Sharon L. Snyder) ce poate fi identificat în scrierile unui număr tot mai mare de autori, iar practicile discursive caută să reafirme atât natura fenomenologică, materială și întrupată a „impulsului protetic,” cât și speculațiile imaginative, analizele și interpretările care prilejuiesc figurații materiale și metaforice ale proteticului. În pofida criticilor aduse modului de înțelegere a acestei metafore—care în discursul critic asupra tehnoculturii ajunge să fie de multe ori reductivă mai degrabă decât extensivă, să fie relaționată obiectelor și nu ideilor prezentate sub semnul altor idei—, putem însă, fără îndoială, să vorbim despre arhivă în termenii unei prime proteze ‘tehnice.’ Arhiva constituie o modalitate de extensie și mobilizare a memoriei umane, un instrument de interferență spațială și temporală care mobilizează diferențele constitutive radicale și spectrul cunoașterii umane.

Motivația analizării arhivei ține însă nu doar de încercarea de a formula o punte discursivă între muzealitate și proteticul înțeles în termenii noilor tehnologii, ai ‘efectelor’ discursive pe care le produc noile tehnologii—mai importantă este înțelegerea arhivei ca o

modalitate de a concepe timpul și de a mobiliza cunoaștere, de a politiza și de a spațializa timpul prin intermediul cunoașterii. Politica este întotdeauna o politică a timpului, iar arhiva este expresia sintetică a practicilor material-discursive care operează o astfel de politică. În ciuda revirimentului arhivistic și istoriografic, dictat de multiple transformări petrecute de-a lungul ultimelor patru decenii, arhiva continuă însă să fie în mare parte absentă din discursul filosofiilor contemporane—remisă fiind discursurilor tehnoculturale, ea constituie arareori un concept teoretic propriu-zis. Prin urmare, în cel fel putem vorbi despre arhivă, evitând totodată terminologiile caracteristice practicii și remiterea acesteia unui ‘uz curent’ el însuși dezavuat de complexitatea relațiilor pe care travaliul arhivistic le presupune? Ce înseamnă arhiva într-o perioadă în care tehnologiile reformează discursul critic și în care dezvoltarea rețelelor pare să imprime discursului caracteristicile sale tehnice, logistice, terminologice sau operaționale? În ce mod poate arhiva deveni un spațiu productiv în care conflictul material, practic și discursiv are capacitatea de a restitui sau reforma dimensiunea politică a timpului și a cunoașterii, devenite instrumentarul economiilor capitaliste și globalizante ale circulației?

Tema „arhivei” nu este neapărat ‘nouă,’ cât mai degrabă radical necesară în contextul în care ideologiile capitaliste și diferitele forme de determinism tehnologic au un impact direct asupra discursurilor și practicilor sociale. Ea angrenează modul în care tropii puterii și memoriei domină nu doar discuțiile legate de arhivele contemporane, ci și practicile material-discursive care iau naștere în interiorul sau prin intermediul arhivei. Urgența tematică și conceptuală a arhivei ține de modalitățile tot mai variate de a opera dinăuntru arhivei, prin intermediul practicilor documentare și arhivistice; acestea propun modele alternative de istorie și gândire, transgresiuni ale progresiilor lineare, ale narațiunilor istorice oficiale, ale operațiunilor circumscrise tehnologic, ale sistemelor normative de clasificare, ale taxonomiilor administrativ-operative desprinse de context specific. Arhiva nu spune de fapt niciodată adevărul istoriilor—ea fie retro-construiește imaginile sau scenariile idealizate ale unei presupuse istorii colective, fie este ea însăși o ficțiune, narațiune, incertitudine și aproximare prin intermediul căreia sunt confruntate proiecțiile unor regimuri administrative sau temporale desprinse de realitățile cotidiene. Acest lucru este cu atât mai important cu cât arhiva reproduce în permanență pluralități, multiplicități și diferențe, ajungând însă de multe ori să reitereze ideea singularității, să fie politizată pentru a justifica societatea sau tipul de societate care o creează și să omogenizeze practicile diferențiale de cunoaștere.

Teza de față nu caută, prin urmare, să consolideze un discurs pur sau unic filosofic; pe de altă parte, făcând apel la teorii din sfera artei și studiilor culturale, ea nu caută să constituie

un discurs asupra acestora. Importanța acordată discursului (asupra) artei contemporane ține de faptul că arta rămâne o modalitate esențială de eliberare a subiectivității și cunoașterii, atât în spațiile occidentale, cât și în spațiile non-occidentale—ea confruntă discursurile și clișeele modernității prin opoziție politică și subversiune estetică, propunând ceea ce Madina Tlostanova numește „modele de re-existență.” Fiind unul dintre puținele domenii care caută forme de auto-istoricizare și conceptualizarea „contemporaneității” sale, arta contemporană generează situații temporale caracteristice practicilor sale și concepte menite să transforme timpul, propunând „re-existențe” radical noi. Chiar dacă arhiva este tematizată în scrierile mai multor filosofi—incluzându-i aici pe Paul Ricoeur, Bernard Stiegler, Giorgio Agamben, Walter Benjamin sau Peter Sloterdijk—ea își găsește articularea cea mai elocventă în scrierile lui Michel Foucault, Jacques Derrida și Boris Groys. Analiza acestora în cadrul tezei caută nu doar să puncteze caracteristicile specifice ale fiecărui discurs în parte, cât și potențialul acestora de a deschide spre o nouă și necesară conceptualizare a arhivei, care să definească modurile de a înțelege contemporaneitatea astăzi. Într-o epocă definită de dorința de a arhiva, dislocarea singularității discursurilor și deschiderea practicilor material-discursive către interferențele altor discipline transformă regimul conceptual în orizontul căruia arhiva poate fi discutată. Arhiva ajunge astfel să definească acte utile/ustensile de gândire, marcând practici noi, experimentale și speculative de arhivare, capabile să dea seama de complexitatea relațiilor care se stabilesc între diferitele istorii, narațiuni, practici sau suporturi tehnice și media.

Documentul arhivistic nu reprezintă o evidență, ci mai degrabă o formă de ‘diversiune’ sau ‘digresiune;’ istoriile marginale, periferice sau reduse la tăcere, care sunt astăzi reconstituite și refac țesătura geopolitică diferită a timpului și istoriei, pot reforma modul de a înțelege arhiva, marcând tocmai incertitudinile istorice și incertitudinile legate de modul de a concepe viitorul. Arhiva nu înseamnă doar istorie, ci în egală măsură o manieră de a reprezenta sau de a imagina viitorul, fiind astfel o intervenție (politică) în practicile material-discursive specifice contemporaneității noastre. În măsura în care arhiva poate fi înțeleasă ca o formă de ‘diversiune,’ mai degrabă decât sub forma unui registru istoric exact, ea reprezintă ex-punerea constituentilor dincolo de convențiile taxonomice prin care este reprezentată istoria; un dispozitiv a cărui miză este tocmai relaționalitatea informațiilor. În acest sens, arhiva nu este niciodată documentară sau post-documentară, ci trans-documentară.

Pornind de la analiza noțiunii de arhivă la Foucault, Derrida și Groys, a colonialității cunoașterii și necesității de-colonializării arhivelor, teza caută să exploreze ideea de arhivă

ca organizare inter-relațională a informației, ca mijloc de a determina noi dimensiuni sociale și politice ale practicilor și instituțiilor arhivistice. Acest potențial inter-relațional reformează nu doar sensul trans-istoric al cunoașterii, ci și modul în care ne amintim, acumulăm, depozităm și utilizăm informația, ca spațializare (documentară) a timpului și temporalizare (arhivistică) a spațiului. Arhiva reflectă o dimensiune mai degrabă a-disciplinară unde sensuri incerte sau divergente traduc forme evolutive de cunoaștere inter-relaționată. Interferențele între discipline, informații, cunoașteri specifice, construcții alternative sau situații istorice diferite creează premisele „tensiunii” sau „conflictului” productiv în interiorul arhivei. Obiectivul principal al analizei este, așadar, acela de a deschide discursul asupra arhivei înspre o formă ‘stratigrafică,’ diferențială și relațională de cunoaștere, inerent deschisă diferențelor și diferențierii acestora.

Primul capitol al tezei pornește de la premisa metodologică foucauldiană, ca formă de investigație ce permite diagnosticarea culturală a prezentului și consolidarea unui câmp analitic prin intermediul căruia Foucault adresează sincopele taxonomiilor discursive convenționale, pentru a analiza modul în care acesta concepe „arhiva” și „arheologia,” noțiunea de „*a priori* istoric” și istoria ca un câmp situațional în care arhiva acomodează diferențe și discontinuități lipsite de determinării antropologice. Ceea ce subliniez în textul lui Foucault—arătând totodată modul în care criticii au căutat să amendeze pozitivismul inerent argumentelor sale sau ‘neglijența’ interpretativă legată de modurile ‘gramatizante’ ale istoriei și materialităților enunțurilor—este faptul că arheologia este strâns legată, pentru acesta, de conjunctura teoretică proprie contemporaneității. Analiza diferitelor idei asupra noțiunii de ‘contemporan’ determină posibilitățile analitice de a imagina atât o „arheologie constructivă a prezentului în care spațiul enunțării funcționează ca arhiva însăși” (Tina DiCarlo), cât și „spațiul operativ,” „viu” și „productiv” în care poate fi operată o arheologie a viitorului. Acest lucru mobilizează noi forme de cunoaștere și formațiuni enunțative evolutive, care iau forma unor colective de conștiință și limbaj.

Capitolul doi abordează problema arhivei și arhivării la Jacques Derrida, pentru care arhivarea înregistrează și produce în același timp evenimentul, arătând faptul că, în absența unui concept fix al arhivei, aceasta trebuie privită mai degrabă sub forma unor mijloace diferențiale de semnificare. Arhiva nu privește în mod necesar trecutul, ci un conținut reprimat care este livrat prezentului și viitorului. Analiza discursului derridean cu privire la arhivă și psihanaliză marchează o diferență radicală în raport cu discursul lui Foucault, în special în ceea ce privește atenția deosebită pe care Derrida o acordă modului în care tehnologiile de scriere prilejuiesc transferul literal dinspre minte către mașină. Suportul

materializării exercită o influență directă nu doar asupra naturii psihicului, ci și asupra posibilității și responsabilității unei ‘rezistențe politice’ pentru ‘apărarea’ unui viitor deschis. Ceea ce marchează potențialul politic al arhivei la Derrida este faptul că aceasta rămâne o formă radical instabilă de inscripție—indeterminată și incertă—care traduce mutația spre alte materialități și care permite tematizarea unei ‘ecologii’ în care interdependențele documentare destituie relațiile fixe între diferitele straturi care o compun.

Boris Groys, care este analizat în cel de-al treilea capitol, teoretizează arhiva în strânsă legătură cu logicile economice ale reevaluării valorilor, care presupune deja o ierarhie valorică în virtutea căreia este operată selecția sau incluziunea materialelor într-o arhivă. Pentru Groys, arhiva nu este o formă de reprezentare a trecutului, ci cadrul instrumental de selecție și producție a Noului și a viitorului. Arhiva traduce o formă de putere administrativă, care cuprinde atât problema autorității și a autorității deciziilor care au loc în cadrul structurilor valorizante, cât și diferitele forme de putere economică și politică. Două aspecte pe care le atinge discursul lui Groys sunt aici relevante: pe de o parte, necesitatea de a continua discuția în jurul criticii ontologiilor media, analizând pe scurt potențialul noțiunii de interfață—absentă din discursul lui Groys, dar posibilă în logica analizei acestuia în jurul noțiunii de „submedial;” pe de altă parte, analiza politicilor sistemului contemporan al artei, pentru a înțelege modul în care sunt determinate valorile, logicile economice din spatele acestora, diferențele valorice și economiile care caută să le reevalueze în permanență—o analiză continuată în capitolul următor odată cu discuția asupra instituțiilor de artă.

Capitolul patru cuprinde două fire analitice. Primul fir analitic vizează o discuție asupra modului în care Achille Mbembe teoretizează postcolonia și arhiva—o problemă ce ține în egală măsură de arhitectură, statut și economie a morții—, respectiv modul în care arhivele coloniale pot fi discutate din perspectiva „cunoașterii nesigure” (Ann Laura Stoler) ce marchează grila de inteligibilitate prin intermediul căreia aparatul administrativ colonial a produs o serie întreagă de categorii sociale. O astfel de cunoaștere arată potențialul istoriilor alternative pe care le adăpostește arhiva, dar și modul în care istoria se dovedește a fi o ficțiune administrativă. Cel de-al doilea fir analitic vizează colonialitatea cunoașterii, formele alternative de a înțelege istoricitatea și necesitatea decolonializării arhivelor, ca premise pentru o înțelegere aprofundată a necesității de a formula critici instituționale eficiente și practici menite să restituie mijloacele estetice cu ajutorul cărora putem contesta autoritatea (instituțională a) sensului. Reforma instituțională este inseparabilă de o decolonializare a arhivelor ce definesc instituțiile. Analizarea instituției de artă accentuează faptul că politizarea artei are rolul esențial de a politiza audiențele, ceea ce poate contribui

la mobilizarea imaginarului și reinstituirea unor practici agonistice de subversiune și destabilizare a hegemoniilor și consensului liberal.

Ultimul—și cel mai extins—capitol al tezei, intitulat „Arhivă și cronopolitică,” caută să definească un posibil cadru necesar înțelegerii contemporaneității, reluând în subtext ideile esențiale formulate în capitolele anterioare. Analiza începe cu discutarea modului în care memoria și muzealizarea ajung să domine discursul cultural, precum și a felului în care noile tehnologii influențează trecerea de la durată și ‘estetica’ specifică acesteia la o logistică (globalizată) a timpului, care la rândul ei definește economiile infrastructurale ale circulației informațiilor. Noul „regim al contemporaneității” vizează tocmai politicile de circulație și sistemele semiotice caracteristice capitalismului cognitiv—economii capitaliste și procese de globalizare care nu pot fi scurtcircuitate decât printr-o logică a transversalismului și „re-compoziția” lumii. Trei situații temporale ale contemporanului sunt prezentate aici, care funcționează în ideea unor scenarii de a gândi timpul actual și de a regândi modul în care putem conceptualiza arhiva: contemporanul ca ficțiune operativă (Peter Osborne) care deschide un gest critic disjunctiv; nostalgia contemporaneității (după o teorie poetic-literară a nostalgiei formulată de Svetlana Boym) ca posibilitate de a concepe un model de extra-contemporaneitate poetică și reflexivă ce imprimă mișcări digresiv-derivative; respectiv post-contemporanul speculativ (enunțat de Armen Avanessian și Suhail Malik) ca practică poetică, speculativă și operativă cu caracter divergent. Aceste mișcări de ‘abatere’ și ‘deviere’ de la temporalitățile intensive ale unui prezent ‘în buclă,’ auto-generativ și redundant sunt premisele formulării unor posibilități alternative de re-conceptualizare, re-imaginare și re-utilizare a arhivelor. În măsura în care aceste situații temporale traduc divergențele timpului actual, ele determină modalități non-ierarhice de structurare a arhivei în termeni de gândire și ‘gândire-în-practică.’ Capitolul se încheie astfel cu o discuție despre memoria socială și trei modalități derivate de a înțelege arhiva: *arhiva-ca-practică* critică (unde practica este înțeleasă în sensul unei „disensiuni spațiale” și geo-spațiale, iar arhiva în termenii unei structuri spațializante sau spațialități structurante care mobilizează situațiile, condițiile și cunoașterile); *arhiva ca suprascriere speculativă* (în sensul unui experiment speculativ în instanțele multiple și diferite ale lui „acum”); respectiv, *arhiva ca disonanță* (potrivit ideii formulate de Anthony Downey), care reflectă modul în care arhivele nu produc neapărat cunoașteri efective, cât angajează o serie de gesturi care consolidează narațiuni non-definitive și forme tentative de cunoaștere. Disjuncțiile temporale sugerează atât forme istorice de disonanță, cât și forme de disonanță cognitivă.

Propunerea cu care se încheie teza—marcând începutul unor analize ulterioare—este aceea de a re-conceptualiza arhiva prin apelul la două noțiuni: *forensică*, respectiv *difracție*. Câtă vreme imaginația arhivei este întotdeauna una profund arheologică, umanistă și (re)generativă, perspectiva forensică poate accentua modul în care arhiva poate instrumenta practici material-discursive care traduc caracterul agent al lucrurilor, istoriilor și situațiilor. O arhivă forensică, în acest sens, nu este un depozit documentar și memorial, ci o intervenție propozițională; această arhivă nu reflectă simpla documentare sau ‘cercetare’ al căror scop rămâne circumscris economiilor repetitive ale cunoașterii, ci mobilizarea cercetărilor material-discursive—o sculptură documentară al cărei caracter productiv transformă potențialul arhivistic într-un gest politic. Forensica implică de altfel, în mod necesar, un forum public în fața căruia asamblajul arhivistic face posibile practici critice și paradigme plastice cu caracter etic și estetic. Pe de altă parte, arhiva înțeleasă ca metodologie și practică *difracțivă* (de citire, scriere, vedere, înțelegere și arhivare—o cunoaștere re-situată) face apel la modul în care Karen Barad discută noțiunea de „difracție” pentru a gândi arhivarea în termenii multiplelor interferențe pe care arhiva le sintetizează. Ca non-ierarhie profund legată de încurcătura [*entanglement*] materiilor și semnificațiilor, difracția poate fi o expresie arhivistică activă pentru un nou mod de a cunoaște și de a arhiva lumea. Acesta este sensul în care arhiva materializează sensul profund al diferențelor care o constituie.

Multitudinea discursurilor pe care arhiva le poate angaja reflectă accentuarea interesului pentru arhivă și imperativul re-conceptualizării acesteia, mai ales în lumina noilor tehnologii media. O înțelegere a arhivei limitată la fondurile culturale disponibile astăzi sau la posibilitățile tehnologice care determină noi practici, nu dă seama pe deplin de posibilitatea imaginării arhivei ca mobilizare efectivă a gândirii—atunci când tehnologia ajunge să își imprime caracterul asupra noilor practici discursive, acestea trebuie să caute în permanență re-materializarea tehnologiei. Din punct de vedere metodologic, teza preia ideile relevante ale fiecărui discurs particular pentru a putea formula, la sfârșit, premisele unei re-conceptualizări a noțiunii de arhivă. Termeni precum acela de *suprascriere*, care traversează întreaga teză, îndeplinesc un rol deopotrivă „funcțional” și „metaforic-conceptual”—suprascrierea este o ‘scriere peste’ continuă (marcând modul în care arhiva este constituită, ca permanentă ‘scriere peste’ istoria generală cu ajutorul istoriilor particulare) și o procedură pur tehnică de înregistrare magnetică perpendiculară (accentuând inseparabilitatea arhivei de mediile care o fac posibilă). Nu în ultimul rând, preluând critica pe care Claire Colebrook o formulează atunci când vorbește despre modul în care numele proprii operează în teorie, potrivit căreia acestea ajung să funcționeze sub forma unor „»pancarte« teritorializante,”

teza caută să accentueze un ansamblu de idei care pot fi mobilizate în virtutea unui discurs, evitând însă un determinism teoretic specific modului de a gândi filosofic sau subsumarea ideilor unui ansamblu discursiv particular.

Teza nu caută să analizeze particularitățile discursive ale unor moduri specifice de gândire a arhivei, ci mobilizarea acestora în virtutea unei noi înțelegeri a ideii de arhivă—o arhivă imaginată ca practică discursivă, ca materializare continuă a discursului, ca speculație angajată în mod activ în materialitatea și materializarea enunțurilor sale, ca disonanță în raport cu construcții teoretice și noționale deterministe. Abia instituirea diferenței ca practică de cunoaștere, ca formă angajată de cunoaștere-în-practică, dincolo de teoretizarea distantă a diferenței, poate să revitalizeze materialitățile discursive și să repolitizeze fundamentele estetice și afective necesare unor moduri alternative de a face politică. Astfel de modalități noi de gândire-în-practică determină noi situații conceptuale și contribuie la imaginarea, gândirea și regândirea dispozitivelor tehnice pe baza cărora operăm diferitele acțiuni—de la practici de scriere și citire, la practici de arhivare și distribuție. Cu alte cuvinte, arhiva ca practică material-discursivă devine în mod necesar difracția discursivității, diferențiind în permanență diferențele acesteia.

Ceea ce teza nu discută în mod explicit, dar lasă ca subiect deschis pentru o cercetare următoare, este natura însăși a documentului arhivistic—multitudinea formelor documentare și transformările materiale ale acestora în date și informații reflectă nenumăratele moduri în care arhiva operează ca sit al producției de cunoaștere. Studiarea caracterului specific al fiecărui astfel de sit dictează un travaliu nesfârșit, în vreme ce reducerea acestor situri la o perspectivă unică de a înțelege arhiva elimină sau uniformizează o dată în plus diferențele și modul particular de diferențiere al acestora. Arhiva rămâne, în mod necesar, un travaliu deschis și infinit—ea nu înseamnă doar organizare materială, ci travaliul unei neîntrerupte re-organizări prin care sunt instituite în permanență diferențe. Ea nu reflectă, totodată, doar procese de producție și distribuție—schimbările care survin, prin intermediul ei, în regimul cunoașterii imprimă și necesitatea unor pedagogii material-afective cu caracter social, cultural și organizatoric, capabile să surprindă complexitatea colectivelor umane și non-umane. Arhiva și discursul asupra acesteia rămân segmentate, fragmentare, diferențiale și mereu incomplete. Atenția a căzut, în cazul tezei de față, pe definirea unor noțiuni operative caracteristice contemporaneității, care continuă și transformă discursul filosofic asupra arhivei; pe necesitatea unei de-colonializări a cunoașterii în vederea recuperării diferenței; respectiv, pe o modalitate de citire, scriere și arhivare capabile să reflecte particularitățile discursive ale contemporaneității. Ca atare, teza reprezintă mai degrabă o încercare de a

delimita o terminologie operativă care să facă posibilă extensia acestui model interpretativ asupra altor situații sau condiții teoretice, imaginare, reale și practice.

Parafrazând o celebră afirmație a lui Jacques Lacan, este posibil să ne întrebăm: *Ce contează câte arhive avem, dacă niciuna nu ne oferă universul?* Răspunsul la o astfel de întrebare este unul fundamental deschis, incert și nesigur. Orice interpretare a arhivei descrie, până la urmă, regimul teoretic, conceptual și discursiv care o prilejuiește, precum și regimul temporal care o circumscrie. În acest sens, teza poate fi prilejul unor analize ulterioare care vizează practici documentare alternative; arhiva ca dispozitiv social și cultural; arhiva ca dispozitiv al economiilor mnemonice și biopolitice; arhiva ca estetică și ca economie a contribuției; arhiva ca infrastructură conceptuală, tehnică și tehnologică capabilă să genereze noi forme de subiectivitate politică; arhiva ca nex între tehnologie, materie și umanism; diferitele moduri în care arhiva tematizează, simultan, un regim textual, un regim informațional și un regim vizual; arhiva ca pedagogie despre viitor; sau arhiva ca instalație ecologică și principiu de regândire a media în termenii unei filosofii a naturii. La capătul unor astfel de analize, arhiva nu mai este doar o practică de gândire sau o gândire-în-practică—ea devine premisa unui design onto-epistemologic și existențial.

Bibliografie selectivă

- Agamben, Giorgio. 2006. *Ce rămâne din Auschwitz: Arhiva și martorul (Homo sacer III)*, traducere de Alexandru Cistelean. Cluj: Idea Design & Print Editură.
- Aikens, Nick, Thomas Lange, Jorinde Seijdel, Steven ten Thije (ed.). 2016. *What's the Use? Constellations of Art, History, and Knowledge. A critical Reader*. Amsterdam: Valiz.
- Andersen, Niels Åkerstrøm. 2003. *Discursive analytical strategies: Understanding Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. Bristol: The Policy Press.
- Avanessian, Armen. 2017. *OVERWRITE. Ethics of Knowledge—Poetics of Existence*. Traducere în limba engleză de Nils F. Schott. Berlin: Sternberg Press.
- Avanessian, Armen și Suhail Malik. 2016. "The Speculative Time Complex," în Armen Avanessian și Suhail Malik (ed.). *Post-Contemporary*, traducerea în limba engleză. Mexico City: [NAME] Publications.
- Baetens, Jan, Pascal Gielen și Rudi Laermans (ed.). 2007. *Image & Narrative: Online Magazine of the Visual Narrative* Vol. 17: The Digital Archive. Disponibil online la adresa: www.imageandnarrative.be/inarchive/digital_archive/digital_archive.htm.
- Barad, Karen. 2003. "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter," în *Signs* Vol. 28, Nr. 3, „Gender and Science, New Issues” (2003): 801–831.
- Barad, Karen. 2007. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham, NC și Londra: Duke University Press.
- Barad, Karen. 2010. "Quantum Entanglements and Hauntological Relations of Inheritance: Dis/continuities, SpaceTime Enfoldings, and Justice-to-Come," în *Derrida Today* Vol. 3, Nr. 2 (2010): 240–268.
- Barad, Karen. 2014. "Diffracting Diffraction: Cutting Together-Apart," în *parallax* Vol. 20, Nr. 3 (2014): 168–187.
- Bennington, Geoffrey. 2014. "Derrida's Archive," în *Theory, Culture & Society* Vol. 31, Nr. 7-8 (2014): 111–119.
- Bergo, Bettina. 2014. "Mal D'Archive: Derrida, Freud, and the Beginnings of the Logic of the Trace in 1888," în *Derrida Today* Vol. 7, Nr. 2 (2014): 137–154.
- Berrebi, Sophie. 2014. *The Shape of Evidence. Contemporary Art and the Document*. Amsterdam: Valiz.

- Blom, Ina, Trond Lundemo și Eivind Røssaak (ed.). 2017. *Memory in Motion: Archives, Technology, and the Social*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bois, Yve-Alain, Michel Feher, Hal Foster și Eyal Weizman. 2016. "On Forensic Architecture: A Conversation with Eyal Weizman," în *OCTOBER* Nr. 156 (2016): 116–140.
- Boym, Svetlana. 2001. *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books.
- Boym, Svetlana. 2007. "Nostalgia and Its Discontents," în *The Hedgehog Review* (vara 2007): 7–18.
- Boym, Svetlana. 2008. *Architecture of the Off-Modern*. New York: Buell Center / FORuM Project și Princeton Architectural Press.
- Colebrook, Claire. 2014. "Archiviolithic: The Anthropocene and the Hetero-Archive," în *Derrida Today* Vol. 7, Nr. 1 (2014): 21–43.
- Colebrook, Claire (ed.). 2015. *Jacques Derrida: Key Concepts*. Londra și New York: Routledge.
- Cox, Geoff & Jacob Lund. 2016. *The Contemporary Condition: Introductory Thoughts on Contemporaneity & Contemporary Art*. Berlin: Sternberg Press.
- Dekker, Annet (ed.). 2017. *Lost and Living (in) Archives. Collectively Shaping New Memories*. Amsterdam: Valiz.
- Derrida, Jacques. 1995. *Archive Fever: A Freudian Impression*, traducere de Eric Prenowitz. Chicago și Londra: The University of Chicago Press.
- Derrida, Jacques. 1997. *Diseminarea*, traducere și postfață de Cornel Mihai Ionescu. București: Univers Enciclopedic.
- Derrida, Jacques. 2005. *Paper Machine*, traducere în limba engleză de Rachel Bowlby. Stanford, California: Stanford University Press.
- Derrida, Jacques. 2010. *Copy, Archive, Signature. A Conversation on Photography*, editată cu o introducere de Gerhard Richter, traducere de Jeff Fort. Stanford, California: Stanford University Press.
- Derrida, Jacques, Bernard Stiegler. 2011. *Ecografii ale televiziunii. Interviuri filmate*, traducere de Ciprian Mihali și Sebastian Big. Cluj: Idea Design & Print Editură.
- Djaballah, Marc. 2008. *Kant, Foucault, and Forms of Experience*. New York și Londra: Routledge.
- Downey, Anthony. 2009. "An Ethics of Engagement: Collaborative Art Practices and the Return of the Ethnographer," în *Third Text*, Vol. 23, Nr. 5 (2009): 593–603.
- Downey, Anthony. 2014. *Art and Politics Now*. Londra: Thames & Hudson.

- Downey, Anthony (ed.). 2015. *Dissonant Archives: Contemporary Visual Culture and Contested Narratives in the Middle East*. Londra și New York: I.B. Tauris.
- Ebeling, Knut. 2017. *There is No Now: An Archaeology of Contemporaneity*. Berlin: Sternberg Press.
- Ernst, Wolfgang. 2013. *Digital Memory and the Archive* editată cu o introducere de Jussi Parikka. Minneapolis și Londra: University of Minnesota Press.
- Ernst, Wolfgang. 2017. *The Delayed Present: Media-Induced Tempor(e)alities & Technotraumatic Irritations of 'the Contemporary'* Berlin: Sternberg Press.
- Falzon, Christopher, Timothy O'Leary și Jana Sawicki (ed.). 2013. *A Companion to Foucault*. Malden, MA, USA; Oxford, UK; Chichester, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.
- Foucault, Michel. 1999. *Arheologia cunoașterii*, traducere, note și postfață de Bogdan Ghiu. București: Editura Univers.
- Galloway, Alexander R. 2004. *Protocol. How Control Exists after Decentralization*. Cambridge, MA și Londra: The MIT Press.
- Galloway, Alexander R. 2012. *The Interface Effect*. Cambridge, UK și Malden, MA: Polity.
- Gielen, Pascal (ed.). 2013. *Institutional Attitudes: Instituting Art in a Flat World*. Amsterdam: Valiz.
- Gitelman, Lisa. 2014. *Paper Knowledge: Toward a Media History of Documents*. Durham și Londra: Duke University Press.
- Groys, Boris. 2003. *Despre nou: Eseu de economie culturală*, traducere de Aurel Codoban, cuvânt înainte de Vasile Ernu. Cluj: Idea Design & Print Editură.
- Groys, Boris. 2009. "The Time of Signs," în *parallax*, Vol. 15, Nr. 4 (2009): 107–115.
- Groys, Boris. 2012. *Under Suspicion: A Phenomenology of Media*, traducere în limba engleză de Carsten Strathausen. New York: Columbia University Press.
- Gržinić, Marina (ed. invitat). 2010. *Pavilion. Journal for Politics and Culture #14 – Biopolitics, Necropolitics, De-Coloniality*. București: PAVILION.
- Halpern, Orit. 2014. *Beautiful Data: A History of Vision and Reason since 1945*. Durham și Londra: Duke University Press.
- Hamilton, Carolyn, Verne Harris, Jane Taylor, Michele Pickover, Graeme Reid și Razia Saleh (ed.). 2002. *Refiguring the Archive*. Dordrecht: Springer-Science+Business Media, B.V. / Kluwer Academic Publishers.

- Han, Béatrice. 2002. *Foucault's Critical Project: Between the Transcendental and the Historical*, traducere în limba engleză de Edward Pile. Stanford, California: Stanford University Press.
- Hauptmann, Deborah și Warren Neidich (ed.). 2010. *Cognitive Architecture. From Biopolitics to Noopolitics: Architecture & Mind in the Age of Communication and Information*. Rotterdam: 010 Publishers.
- Hobson, Marian. 1998. *Jacques Derrida: Opening Lines*. Londra și New York: Routledge.
- Hodge, Joanna. 2007. *Derrida on Time*. Londra și New York: Routledge.
- Hurst, Andrea. 2008. *Derrida Vis-à-vis Lacan. Interweaving Deconstruction and Psychoanalysis*. New York: Fordham University Press.
- Huyssen, Andreas. 2000. "Present Pasts: Media, Politics, Amnesia," în *Public Culture* Vol. 12, Nr. 1 (2000): 21–38.
- Ištók, Rado (co-editor). 2016. *Decolonising Archives*. Carte electronica publicată de și disponibilă pe portalul L'Internationale Online: www.internationaleonline.org.
- Kaiser, Birgit Mara & Kathrin Thiele. 2014. "Diffraction: Onto-Epistemology, Quantum Physics and the Critical Humanities," în *parallax* Vol. 20, Nr. 3 (2014): 165–167.
- Kirschenbaum, Matthew G. 2008. *Mechanisms: New Media and the Forensic Imagination*. Cambridge, MA și Londra: The MIT Press.
- Kittler, Friedrich. 1987. "Gramophone, Film, Typewriter," traducere în limba engleză de Dorothea von Mücke, cu asistența lui Philippe L. Similon, în *October*, Vol. 41 (1987): 101–118.
- Kochhar-Lindgren, Gray. 2011. *Philosophy, Art, and the Specters of Jacques Derrida*. Amherst, New York: Cambria Press.
- Koopman, Colin, 2013. *Genealogy as Critique: Foucault and the Problems of Modernity*. Bloomington și Indiana: Indiana University Press.
- Lijster, Thijs, Suzana Milevska, Pascal Gielen, Ruth Sonderegger (ed.). 2015. *Spaces for Criticism: Shifts in Contemporary Art Discourses*. Amsterdam: Valiz.
- Lorenz, Renate (ed.). 2014. *Not Now! Now! Chronopolitics, Art & Research*. Berlin: Sternberg Press.
- Marshall, Yvonne și Benjamin Alberti. 2014. "A Matter of Difference: Karen Barad, Ontology and Archaeological Bodies," în *Cambridge Archaeological Journal* Vol. 24 (2014): 19–36.
- May, Todd. 2006. *The Philosophy of Foucault*. Chesham, Bucks: Acumen Publishing.

- Merewether, Charles (ed.). 2006. *The Archive* (Documents of Contemporary Art). Londra și Cambridge, Massachusetts: Whitechapel Gallery și The MIT Press.
- Miessen, Markus. 2016. *Crossbenching. Toward Participation as Critical Spatial Practice*. Berlin: Sternberg Press.
- Miessen, Markus și Yann Chateigné, împreună cu Dagmar Füchtjohann, Johanna Hoth și Laurent Schmid (ed.). 2016. *The Archive as a Productive Space of Conflict*. Berlin: Sternberg Press.
- Mbembe, Achille. 1992. "Provisional Notes on the Postcolony," în *Africa* Vol. 62, Nr. 1 (1992): 3–37.
- Neidich, Warren (ed.). 2013. *The Psychopathologies of Cognitive Capitalism: Part Two*. Berlin: Archive Books.
- O'Farrell, Clare (ed.). 1997. *Foucault: The Legacy*. Kelvin Grove, Qld, Australia: Queensland University of Technology.
- O'Leary, Timothy. 2002. *Foucault and the Art of Ethics*. Londra și New York: Continuum, 2002.
- O'Neill, Paul (ed.). 2011. *Curating Subjects*. Ediția a II-a. Londra și Amsterdam: Open Editions și De Appel Arts Centre.
- O'Toole, James M. 1997. "Archive Fever: A Freudian Impression by Jacques Derrida; Eric Prenowitz," în *Archival Issues* Vol. 22, Nr. 1: 87–90.
- Osborne, Peter. 2004. "Art Beyond Aesthetics: Philosophical Criticism, Art History and Contemporary Art," în *Art History* Vol. 27, Nr. 4 (2004): 651–670.
- Osborne, Peter. 2013. *Anywhere or Not at All: Philosophy of Contemporary Art*. Londra și New York: Verso Books.
- Parikka, Jussi. 2012. *What is Media Archaeology?* Cambridge și Malden: Polity Press.
- Parikka, Jussi. 2015. *A Geology of Media*. Minneapolis și Londra: University of Minnesota Press.
- Parikka, Jussi. 2016. *A Slow, Contemporary Violence: Damaged Environments of Technological Culture*. Berlin: Sternberg Press.
- Peeren, Esther. 2007. "The Ghost as a Gendered Chronotope," în Sladja Blazan (ed.). *Ghosts, Stories, Histories: Ghost Stories and Alternative Histories*. Newcastle upon Tyne, UK; Barcelona și Berlin: Cambridge Scholars Publishing: 81–96.
- Peeren, Esther. 2009. "The Postcolonial and/as the Spirit World: Theorizing the Ghost in Jacques Derrida, Achille Mbembe and Ben Okri's *The Famished Road*," în *Les Carnets du Cerpac* Nr. 8, texte adunate de Mélanie Joseph-Vilain & Judith Misrahi-

- Barak, cu poezii de Gerry Turcotte. Montpellier: Presses universitaires de la Méditerranée: 327–343.
- Prado, C. G. 2000. *Starting with Foucault: An Introduction to Genealogy*, ediția a II-a. Boulder, Colorado și Cumnor Hill, Oxford, UK: Westview Press.
- Rabinow, Paul. 2008. *Marking Time: On the Anthropology of the Contemporary*. Princeton și Oxford: Princeton University Press.
- Rabinow, Paul. 2011. *The Accompaniment: Assembling the Contemporary*. Chicago și Londra: The University of Chicago Press.
- Riles, Annelise (ed.). 2006. *Documents: Artifacts of Modern Knowledge*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Said, Edward. 1974. “An Ethics of Language,” în *Diacritics*, Vol. 4, Nr. 2 (1974): 28–37.
- Schavemaker, Margriet și Mischa Rakier (ed.). 2007. *Right About Now. Art & Theory since the 1990s*. Amsterdam: Valiz.
- Scotini, Marco și Elisabetta Galasso (ed.). 2016. *Politics of Memory: Documentary and Archive*. Berlin: Archive Books.
- Smith, Terry. 2016. *The Contemporary Composition*. Berlin: Sternberg Press.
- Sousa Santos, Boaventura de. 2007. “Beyond Abyssal Thinking: From Global Lines to Ecologies of Knowledge,” în *Review* Vol. XXX, Nr. 1 (2007): 45–89.
- Spieker, Sven. 2008. *The Big Archive: Art from Bureaucracy*. Cambridge, MA și Londra: The MIT Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1996. “Subaltern Studies: Deconstructing Historiography” (1985) în Donna Landry și Gerald MacLean (ed.). *The Spivak Reader: Selected Works of Gayatri Chakravorty Spivak*. New York și Londra: Routledge: 203–236.
- Stiegler, Bernard. 2010. *Taking Care of Youth and the Generations*, traducere în limba engleză de Stephen Barker. Stanford, California: Stanford University Press.
- Stoler, Ann Laura. 2009. *Along the Archival Grain: Epistemic Anxieties and Colonial Common Sense*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Strathausen, Carsten. 2009. “The Philosopher’s Body: Derrida and Teletechnology,” în *CR: The New Centennial Review*, Vol. 9, Nr. 2 (2009): 139–164.
- Tello, Verónica. 2016. *Counter-Memorial Aesthetics: Refugee Histories and the Politics of Contemporary Art*. Londra și New York: Bloomsbury.
- Thiele, Kathrin. 2014. “Ethos of Diffraction: New Paradigms for s (Post)humanist Ethics,” în *parallax* Vol. 20, Nr. 3 (2014): 202–216.

- Trifonas, Peter Pericles și Michael A. Peters (ed.). 2005. *Deconstructing Derrida: Tasks for the New Humanities*. New York și Hampshire, Anglia: Palgrave Macmillan.
- Ulmer, Gregory L. 1985. *Applied Grammatology. Post(e)-Pedagogy from Jacques Derrida to Joseph Beuys*. Baltimore și Londra: The Johns Hopkins University Press.
- van der Tuin, Iris. 2014. "Diffraction as Methodology for Feminist Onto-Epistemology: On Encountering Chantal Chawaf and Posthuman Interpellation," în *parallax* Vol. 20, Nr. 3 (2014): 231–244.
- Verhagen, Marcus. 2017. *Flows and Counterflows. Globalisation in Contemporary Art*. Berlin: Sternberg Press.
- Vismann, Cornelia. 2008. *Files: Law and Media Technology*, traducere în limba engleză de Geoffrey Winthrop-Young. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Wortham, Simon Morgan. 2010. *The Derrida Dictionary*. Londra și New York: Continuum.